

PRO MEMORIA
WILIBALD S. J. G. BESSER (1784—1842)
w 200-rocznicę urodzin

W dniu 8 sierpnia 1984 roku wypada dwusetna rocznica urodzin Wilibalda Bessera. Z pochodzenia Niemiec, z wyboru Polak, był Besser jednym z najwybitniejszych botaników-florystów i systematyków pierwszej połowy XIX wieku.

Przyszedł na świat w Innsbrucku, gdzie spędził swe dzieciństwo i pierwsze lata szkolne. Po śmierci rodziców przenosi się w roku 1797 do krewnego swej matki, profesora botaniki i chemii we Lwowie, Schiverecka. We Lwowie też kończy gimnazjum i wstępuje na uniwersytet. W roku 1805 wyjeżdża wraz z Schivereckiem do Krakowa, gdzie kończy uniwersytet i otrzymuje stopień doktora medycyny (r. 1807). W roku 1808 zostaje asystentem w klinice krakowskiej. Wraz z następcą Schiverecka, profesorem Schultesem, odbywa w tym czasie wycieczki naukowe w okolice Krakowa i różne części Karpat. Ich owocem jest pierwsza, podstawowa praca o florze Galicji „Primitiae florum Galicie austriacae utriusque” (Wiedeń 1809). W roku 1809 zostaje powołany przez Czackiego na nauczyciela zoologii, botaniki oraz dyrektora ogrodu botanicznego przy gimnazjum wołyńskim w Krzemieńcu, a od 1818 Liceum Krzemienieckiego, gdzie pozostaje do 1831 r. Prowadzi tam ożywioną działalność naukową, pedagogiczną i społeczną oraz praktykę lekarską. Odbywa liczne wycieczki botaniczne na Wołyń, Podole i Ukrainę, często w towarzystwie swego ucznia Andrzejewskiego. Wynikiem tych wypraw są cenne prace florystyczne i geobotaniczne dotyczące badanych przez niego, wymienionych wyżej obszarów (m. in. „Rzut oka na geografję fizyczną Wołynia i Podola”, Wilno 1827).

Po zamknięciu Liceum Krzemienieckiego pozostaje jeszcze kilka lat w Krzemieńcu, a następnie w roku 1834 przenosi się do Kijowa, gdzie przez trzy lata wykłada botanikę. W roku 1838 zostaje zwolniony na emeryturę, a w 1841 powraca do Krzemieńca; tam też umiera 11 października następnego roku i zostaje pochowany na miejscowym cmentarzu bazylijskim.

Poza wspomnianymi już pracami florystycznymi, Besser pozostawił po sobie również cenną monografię rodzaju *Artemisia* oraz liczne nowo opisane taksony, jak choćby znane gatunki: *Achillea salicifolia*, *Allium flavescens*, *Anchusa procera*, *Betula oycoviensis* (subendemit Polski), *Carlina onopordifolia* (symbol Polskiego Towarzystwa Botanicznego), *Ferulago campestris*, *Galeopsis pubescens*, *Hieracium carpaticum*, *Ostericum palustre*, *Potentilla canescens*, *Rosa caryophyllacea*, *R. jundzilli*, *Viola alba*, *V. collina*, *V. uliginosa* i wiele innych. Cenne są również, przechowywane w Kijowie, jego zbiory zielnikowe, zbiór owadów, biblioteka oraz liczne notatki i rękopisy.

Na koniec warto przypomnieć, co o Besserze jako człowieku pisze Kołodziejczyk (1935): „jako człowiek odznaczał się łagodnością charakteru, niezwykłą

pracowitością i wytrwałością. Tak gruntownie opanował język polski, że nie tylko przyczynił się do poprawienia polskiej nomenklatury botanicznej, ale i innym wytykał błędy językowe. Nie znając języka rosyjskiego, wykladał na uniwersytecie Kijowskim po łacinie.”

Wszystkie zasługi Bessera jako botanika docenili współczesni i późniejsi badacze. Znalazło to wyraz między innymi w nazwaniu licznych, nowo opisanych taksonów jego imieniem. Są wśród nich cztery rodzaje i ponad dwadzieścia gatunków roślin, głównie naczyniowych. Opisywali je tak znani systematycy europejscy jak De Candolle czy Schultes oraz uczeń Bessera, Andrzejowski, a także inni botanicy, głównie polscy i ukraińscy. Poniżej zamieszczono wykaz taksonów poświęconych Besserowi, które dało się dotychczas zebrać.

Rodzaje: *Bessera*, Schultes 1809 — nom. rej. (= *Pulmonaria* Tourn.)

Bessera, Schultes 1809 — nom. cons.

Bessera, Sprengel, 1815 — (= *Xylosma* Forst.)

Bessera, Vell. 1825 — (= *Pisconia* Linn.)

oraz gatunki:

Aconitum besseranum Andr. ex Trautv.

Amygdalus besserana Schott. (= *A. campestris* Bess.)

Arabis besseri Zapał.

Asperula besserana Klokov.

Atriplex besseranum

Avena besseri Griseb. (= *A. Desertorum* Gürke)

Brassica besserana Andr. (= *B. juncea* (L.) Czern. et Cosson.)

Centaurea besserana DC.

Galium besseri Klokov. (= *G. album* Miller subsp. album)

Goniolimon besseranum (Schult.) Kuzn.

Haplophyllum besseri Spach. (= *H. ciliatum* Gris.)

Herniaria incana Lam. var. *besseri* Gürke

Hieracium besseranum Sprengel

Hieracium besseranum Host

Isatis besseri Trautv.

Neckera besseri (Łobarz.) Jur.

Pecten besseri Alth.

Pecten besseri Andr.

Peucedanum besseranum DC. (= *P. ruthenicum* M. B.)

Potentilla besseri Bł. (= *P. recta* L. var. *obscura* (Ser.) Koch.)

Salvia × *besseri* Błocki (= *S. pendula* × *S. dumetorum*)

Senecio besseranus Mind.

Silaus besseri DC.

Statice besserana Frivald. ex Boiss.

Statice besserana Schult.

Trigonella besserana Ser. (= *T. procumbens* (Bess.) Rchb.)